

Louise van Delden
Piet Vogelaar

Wandelen in Waterland

Noord Holland 986.3

Delden, Louise van

Wandelen in Waterland : (Nationaal Landschap Laag Holland) / Louise van Delden, Piet Vogelaar ; [foto's: Piet Vogelaar ... et al. ; cartogr.: Buijten & Schipperheijn Cartografie, John Eberhardt]. - Amsterdam : Buijten & Schipperheijn Recreatief, cop. 2005. - 80 p : ill., foto's, krt ; 21 cm.

ISBN 90-5881-212-X

Vogelaar, Piet (A7) - Wandelftochten; Waterland (TW)

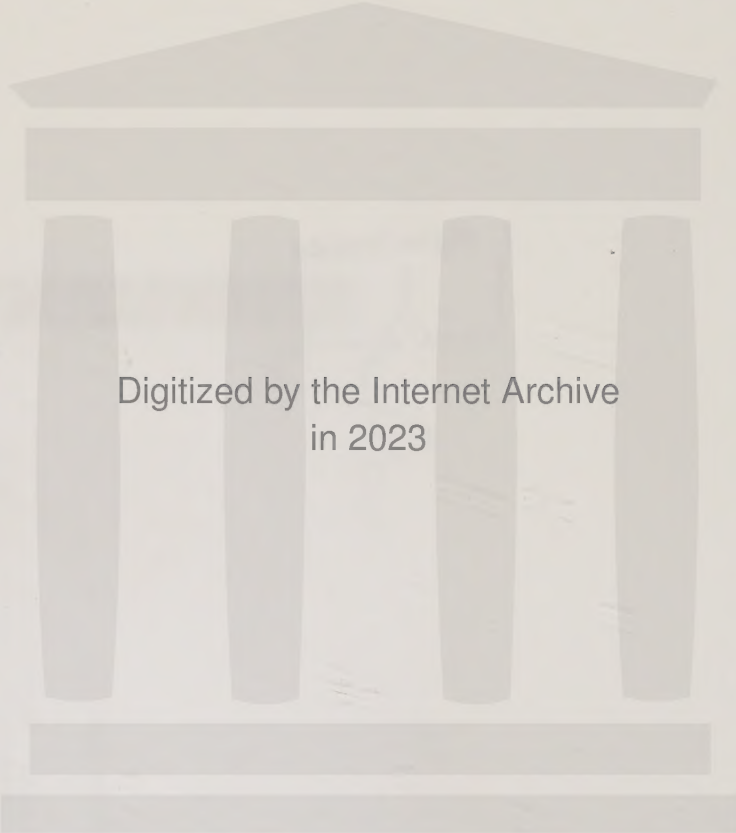
2006-29-0281

REIGERSBOS

afgeschreven

W. J. Z. M.

Digitized by the Internet Archive
in 2023

Wandelen in Waterland

Wandelen in Waterland

Aanleiding tot het maken van dit boekje is de totstandkoming van het Nationaal Landschap Laag Holland in het gebied dat wij kennen als het waterrijke laagliggende land en de droogmakerijen in het midden van Noord-Holland. Een gebied als dit is zo typisch Nederlands dat we ons er waarschijnlijk niet van bewust zijn hoe bijzonder en mooi het is. Buiten Nederland komt bijna nergens een dergelijk landschap voor. Ook de droogmakerijen en de rijke bebouwing in de dorpen en de steden uit de zeventiende eeuw zijn uniek. In Europees verband is voor grote delen de *Natura2000*-status toegekend. Dat betekent dat hier sprake is van gebied dat beschermd moet worden vanwege de grote betekenis voor de natuur. Dat betreft vooral de weidevogels die in dit gebied broeden, maar ook bijzondere planten als het vleesetende plantje zonnedauw en minder zichtbare dieren zoals de noordse woelmuis, een hamsterachtig beestje dat overdag slaapt.

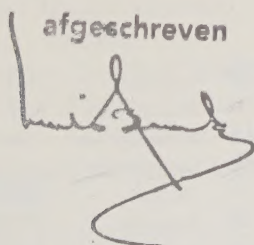
Er is geen betere manier om het landschap met zijn grote openheid en oude stadjes te leren kennen dan te voet. Maar het is ook goed om iets meer te weten van de achtergronden en de noodzaak om de status Nationaal Landschap toe te kennen. Met dit boekje helpen we u op weg.

Wandelen in Waterland

(NATIONAAL LANDSCHAP LAAG HOLLAND)

LOUISE VAN DELDEN

PIET VOGELAAR

afgeschreven

Openbare Bibliotheek
Reigersbos
Rossumplein 1
1106 AX Amsterdam
Tel.: 020 - 696.57.23
Fax : 020 - 696. 80.51

Buijten & Schipperheijn Recreatief - Amsterdam

- Beschreven route
- Alternatieve route
- ← Looprichting
- Onverharde weg
- Fietspad
- A10** Autosnelweg met ongelijkvloerse kruising
- N246** Provinciale weg
- Verharde openbare weg
- Straat met bebouwing
- Spoorweg met station

- Ⓢ Startpunt
- Ⓢ Informatie
- P Parkeerplaats
- ⚡ Uitspanning
- ⚡ Zitbank
- ⚡ Bushalte
- ⚡ Jachthaven
- ⚡ Kerk
- ⚡ VVV-kantoor
- M Museum
- ⚡ Uitzichtpunt

- ⚡ Windmolen
- ⚡ Weidemolen
- Veerpont
- Sloot
- Wetering of meer
- Bos of park
- Weide of grasland
- ⚡ Windroos
- Grens Laag Holland

Inhoud

• Inleiding	7
Levend landschap	8
Overlevend landschap	9
Eten van het land, streekeigen kwaliteitsproducten	11
Wandelen in Waterland	13
• De routes	15
1. Klaas Hoorn- en Kijfpolderroute – Akersloot	17
2. Noordereindermeerroute – Driehuizen	21
3. Kijk over Kogenroute – Oosthuizen	25
4. Uilenhoekroute – Oudendijk	29
5. Walvisroute – De Rijk	33
6. Westwouderpolderroute – De Woude	37
7. Molenroute – Zaanse Schans / Zaandam	41
8. Vurige Staartroute – Ilpendam	45
9. Troeterroute – Monnickendam	49
10. Wervenroute – Marken	53
11. Trambaanroute – Broek in Waterland	57
12. Honderd Morgenroute – Twiske / Oostzaan	61
13. Kadoelenroute – Landsmeer / Amsterdam	65
14. Waterland binnen de ring – Amsterdam	69
• Slapen bij de boer, arrangementen	75
• Wie doet wat in Laag Holland	77
• Nawoord	79

Reeds verschenen:

Wandelen in Noord-Hollandse landgoederen

ISBN 90 5881 008 9

Wandelen in Utrechtse landgoederen

ISBN 90 5881 072 0

Wandelen in Gelderse landgoederen

ISBN 90 5881 101 8

Wandelen rond Groninger Borgen

ISBN 90 5881 142 5

Wandelen in Overijsselse landgoederen

ISBN 90 5881 179 4

Tekst: Louise van Delden en Piet Vogelaar

Foto's: Piet Vogelaar en Louise van Delden

Basisidee layout: Menno Koopmans

Cartografie: Buijten & Schipperheijn Cartografie, John Eberhardt

Omslagontwerp: Hart Voor De Zaak, Leiden, Erik Houwer

ISBN 90-5881-212-X

© 2005 L.S. van Delden / P. Vogelaar. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of welke wijze dan ook zonder voorafgaande toestemming van de uitgever of auteurs.

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door:

De Groene Long

ER WORDT HEEL WAT GEFIETST IN WATERLAND, MAAR WANDELEND GENIET je het meest van de rust en de weidsheid. In het gebied zijn vier recreatieschappen actief. Om het recreatieaanbod te vergroten spannen deze recreatieschappen, maar ook de vvv's zich in om wandelroutes te bedenken en soms te markeren. Het doel van dit boekje is om deze wandelmogelijkheden in het nationaal landschap Laag Holland te bundelen en meer bekendheid te geven, waarbij steeds ook wat onderwerpen die spelen in het gebied worden belicht. Al lezend en wandelend kun je dit landschap in zijn samenhang leren kennen. De foto's die als illustratie zijn gebruikt moeten de wandelliefhebber verleiden om er op uit te gaan en het landschap te beleven.

In de Beemster

Omdat de term Laag Holland nog niet is ingeburgerd praten we in dit boek vaak over Waterland, maar het nationaal landschap is groter dan wat formeel als Waterland wordt beschouwd, en omvat ook de droogmakerijen, zoals de Purmer, Beemster en Schermer, en het veenweidegebied ten westen van Zaanstad.

LEVEND LANDSCHAP

Dat een groot deel van Waterland drijft op het water blijft verbazen. De excursieleider van Landschap Noord-Holland laat zijn groep graag even dansen op het drijvende veen in het IJperveld. De grap is dat een metersgroot stuk van het land met een zuigend geluid begint op en neer te gaan. Dan pakt hij een stok en prikt die diep in het veen. Na een metertje ongeveer is de stok door het zogenaamde trilveen gestoken en ondervindt geen weerstand meer in het water onder de veenlaag. De stok plonst in het diepe tot op de ondoordringbare kleilaag onder het veen die het water vasthoudt. Het trilveen is ontstaan doordat eeuwenlang planten, waaronder vooral veel veenmos, in het water boven de kleilaag groeiden, en vervolgens weer afstierven en inklonken. Bij het bezoekerscentrum van het IJperveld ligt een stapeltje turven, waarin nog de verschillende planten te zien zijn.

Turven in het IJperveld

Dit veen ligt bijna nergens meer. Al in de middeleeuwen werd veen afgegraven, gedroogd en in de vorm van turven als brandstof gebruikt. Het afgeplagde land werd door ontwatering via kleine slootjes goed bruikbaar om dieren te weiden. Zo ontstond het lage land met kleine ontwateringsslootjes en brede vaarten waarover de turven per boot werden afgevoerd.

Door de afgravingen verzwakte de bodem, door het spel van water en wind en de getijdenstromen werden grote delen weggeslagen. Hier vormden zich de grote ondiepe meren, die vanaf de zeventiende eeuw werden drooggemalen en weer in gebruik genomen als landbouwgrond. Zo ontstond er een heel nieuw landschap. De rol van de mens is hier zeer bepalend geweest en zonder de ingrepen van de ondernemende Noord-Hollanders zou het landschap er volkomen anders hebben uitgezien.

OVERLEVEND LANDSCHAP

De overheden, de agrarische en de natuurbeschermende organisaties hebben nu de handen ineengeslagen om het waardevolle landschap in het gebied tussen Amsterdam, Hoorn, Alkmaar en Castricum in stand te houden. Deze 54.000 hectare met de nieuwe status nationaal landschap krijgt behalve de status ook extra geld. Helaas is het aan de late kant, want de belangrijkste economische drager van het landschap, de melkveehouderij, heeft het hier moeilijk. Vroeger ging het vervoer van mens, koe en melk over het water en was de ligging van het land verspreid over veel perceeltjes niet zo'n probleem. Nu is er alleen nog een boer in de Eilandspolder die zo werkt. Vanwege de lage melkprijs is schaalvergroting en efficiënte ligging van de percelen nodig voor een rendabel bedrijf. Bij hoge waterstand groeit het gras slecht en daarom kunnen er minder koeien per hectare geweid worden. Veel van de kleine graseilandjes zijn en worden aan de natuur teruggegeven, het vee kan economisch gezien beter dicht bij de boerderij blijven en hooi eten van elders gemaaid gras. Op het moerasland dat ontstaat verdwijnen de weidevogels. En dan komt Nederland in de problemen, want weidevogels als grutto en kempfaan staan op de rode lijst en Nederland is verplicht zich actief in te zetten om het landschap waarin deze soorten het zo goed doen in stand te houden.

Toch zijn er gelukkig boeren, die met een steuntje in de rug van de overheid willen komen tot modernisering en schaalvergroting van het bedrijf. Anderen gaan over tot het leveren van biologische of specialistische producten of ze kiezen voor het ontvangen van gasten op de

Weidevogelbescherming

boerderij. Wie een weekendje wil verblijven in Waterland kan kiezen uit minstens 30 smaakvol ingerichte boerenkamers. Een nieuw fenomeen is de zorgboerderij waar een oudere of gehandicapte tegen betaling wordt ontvangen en ingeschakeld bij lichte werkzaamheden.

De natuur speelt een belangrijke rol in het Nationaal Landschap Laag Holland. Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en Landschap Noord-Holland bezitten en beheren al veel hectares vogelrijk grasland en moeras. De boeren worden vaak ingeschakeld bij het onderhoud van die natuurhectares.

Boeren krijgen een vergoeding als ze hun bedrijfsvoering aanpassen aan de bescherming van weidevogels. Dit wordt ondersteund door de Natuurvereniging Waterland, een organisatie van boeren die hierin bemiddelt. Om het weidevogelbeheer zo goed mogelijk te doen, wordt onderzoek gedaan om inzicht te krijgen in de eet- en nestelgewoonten van de vogels. Helaas zijn toch de aantallen grutto's in de loop der jaren gehalveerd, er valt dus nog veel te doen om het tij te keren.

Belangrijk is dat het Nationaal Landschap gevrijwaard zal worden van ongewenste bouwinitiatieven. Hier geen stadsuitbreiding en geen nieuwe industrieterreinen, slechts de mogelijkheid om zeer bescheiden te bouwen voor eigen bevolkingsaanwas.

Tenslotte nog het voor ons wandelaars zo prettige overheidsvoornemen: het Nationaal Landschap moet zoveel mogelijk toegankelijk gemaakt worden voor ieder die ervan wil genieten. Het is namelijk niet

de bedoeling om een beschermd reservaat te maken, maar een landschap dat door gestuurde ontwikkeling kan meegroeien met de tijd zonder zijn bijzondere schoonheid te verliezen.

ETEN VAN HET LAND, STREEKEIGEN KWALITEITSPRODUCTEN

Om groene weiden met koeien erin te kunnen houden hebben we de boeren nodig, maar het is helemaal niet vanzelfsprekend dat die er blijven. Om een goed inkomen te blijven houden moeten bedrijven groter worden, maar dat kan niet altijd. Een alternatief is het produceren van streekeigen kwaliteitsproducten met een hogere opbrengst. De kuddes melkkoeien in de wei worden daardoor vervangen door schapen of vleeskoeien. De vleeskoeien bestaan uit bonte gezelschappen met allerlei kleuren en tekeningen. In de wei zijn de vleeskoeien en schapen een goed alternatief voor het zwart-witte melkvee. Onder de naam Waterlant's Weelde worden de vleesproducten verkocht, op de website www.natuurvlees.nl kan alles besteld worden en dan wordt de bestelling ook nog als diepvriespakket thuisbezorgd! De producten van schapenmelk worden op de markt gebracht door de Waterlandse Schapenmelkers Coöperatie, www.w-s-c.nl.

Ook groente, fruit en zuivel worden met extra zorg geproduceerd. Veel boeren maken eigen bijzondere kaas, zoals de meshangerkaas, maar ook overheerlijke schapenkazen en allerlei kruidenkaasjes. Dat er in de Beemster ook fruit wordt geproduceerd is bekend. De tocht langs de bloeiende fruitbomen in het voorjaar is een genoegen. De appels

en peren liggen later onbespoten in de winkel en er worden heerlijke sappen en jams van gemaakt.

Dan zijn er ook nog bedrijven die zich toeleggen op productie van bijzondere groenten als suikermaïs, roodlof of knoflook, om er maar eens een paar te noemen. Enkele boeren hebben een winkel aan huis, waar deze producten

worden verkocht. Ook in vooraanstaande restaurants gebruikt men de Waterlandse streekproducten die worden betrokken via de overkoepelende groothandel, de Groene Hoed, www.groenehoed.nl.

Recept

Eigenlijk moet iedereen eens een gerecht klaarmaken met een streekproduct. Daarom hier een recept voor een heerlijke kaashap, lekker als snack of als hoofdgerecht in combinatie met een maaltijdsla- of soep. En neem op de wandeling een plastic zak mee om de brandnetels te plukken die in het gerecht verwerkt zijn.

De herderstasjes van Hans

Nodig voor 4 personen:

- 5 blaadjes bladerdeeg (diepvriesplakjes)
- twee kopjes brandnetelblaadjes (met hand in plastic zak plukken!)
- een lente-uitje
- 100 gram schapen- of geitenkaas
- een ei
- peper en zout en eventueel wat knoflook

Brandnetels en lente-ui stuk knippen en een minuut in heet water koken tot een slap mengsel. Dan afgieten en mengen met de in stukjes gesneden of geraspte kaas en de kruiden.

Voeg het ei toe, maar houd een beetje eiwit achter. Verdeel het mengsel over vier blaadjes bladerdeeg, pak de punten bij elkaar en vouw ze dicht met natte vingers. Snijd uit het vijfde plakje vier rondjes en vouw die stevig over de eindjes. Achtergehouden eiwit of een beetje melk over het deeg strijken voor een mooi glansje. 20 minuten in de oven bij 200° of heteluchtoven 180°.

Neem er een lokaal wijntje van de Beemster Wijngaard bij. www.Beemsterwijngaard.nl

Wandelen over opengestelde grasdijken

door de weiden en over grasdijken, maar dat kan nu eenmaal niet omdat die in gebruik zijn. Er worden gelukkig steeds meer afspraken gemaakt met boeren en het hoogheemraadschap om oude paden weer open te stellen of nieuwe routes beschikbaar te maken. Veel van de beschreven wandelroutes lopen nu over fietspaden en kleine weggetjes. Pas daar op voor tractoren en fietsers. Een stralende zondag in het voorjaar is misschien niet de meest geschikte dag om dichtbij stedelijk gebied te wandelen, want je loopt het risico dat je vaak moet uitwijken voor fietsers.

Een ander punt is het weidevogelbeheer. De broedende vogels mogen niet verstoord worden. Sommige paden zijn dan ook tussen 15 maart en 1 juli afgesloten en soms weer vanaf september om overwinterende ganzen te beschermen. Je bent strafbaar als je er toch wandelt. Lees goed de route-informatie op de aangebrachte borden. Op routes waar je door weilanden loopt waar ook vee wordt gehouden, zijn honden niet toegestaan, ook niet aan de lijn. Denk er ook aan om hekken weer te sluiten als je die hebt opengemaakt. We hopen dat iedereen

Tijdens de wandelingen in het nationaal landschap krijg je een beeld van wat zich afspeelt en heeft afgespeeld in het waterland en de droogmakerijen. Ook hebben we buiten de grenzen van het nationaal landschap een route toegevoegd binnen het stedelijk gebied van Amsterdam. Hier aan de Waterlandse Zeedijk is nog een verborgen landelijk stukje oud Waterland te vinden dat in 1921 afgesneden is van de rest.

Ideaal wandelen is het struinen

Vierkante blauwe stickers...

deze regels, die zo belangrijk zijn voor het behoud van het landschap en de goodwill van de meewerkende boeren, respecteert. De wandelingen zijn bijna altijd vanaf een bushalte te starten, informatienummer Openbaar Vervoer is 0900-9292 of op Internet: www.9292ov.nl. De meeste routes zijn gestickerd met vierkante blauwe stickers op lantaarnpalen e.d., voor verkortingen zijn gele stickers gebruikt. Wij hebben gekozen voor routes tot 10 km, gespreid over het hele gebied. Uitgebreidere wandelmogelijkheden in dezelfde streek staan vaak vermeld bij de praktische informatie van de gekozen route. Actuele informatie en de volledige kaarten zijn te vinden op de website van de recreatieschappen www.recreatienoordholland.nl. Bij de praktische informatie bij de routes worden wandelkaarten genoemd. Deze zijn uitgegeven door Landschap Waterland, en zijn vaak te krijgen bij de bezoekerscentra en vvv's.

1 Klaas Hoorn- en Kijfpolderroute (3 km) vanuit Akersloot

.....

WE STARTEN OP DE KEURIGE PADEN DIE HET RECREATIESCHAP ALKMAARDER- en Uitgeestermeer heeft aangelegd en lopen langs het meer met rechts de weilanden die hier de hoogste weidevogeldichtheid hebben van Noord-Holland. Daarom is een deel van het pad pas open vanaf 15 juni. In dit deel lopen we over een grasdijkje verder. Hoewel de nesten nu zijn uitgekomen en de pulletjes al groot zijn, zien we toch nog een klein wollig nakomertje met moeder kievit scharrelen in een poeltje. Op het Alkmaardermeer schuiven de witte zeilen heen en weer over het blau-

Keurige paden...

De Klaas Hoornpolder

we water. Een mooie plek om een tijdje te verpozen aan het water. Dat dit water deel uitmaakt van een aardkundig monument hadden we niet vermoed. Maar het blijkt uit de informatiefolder van het Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer die we zitten te lezen. Dan keert de wandeling terug naar Akersloot en lopen we langs de dorpsrand terug naar ons uitgangspunt.

Vanaf de A9 afslag Akersloot nemen. De Leesterweg volgen. Bij de Raadhuisweg rechtsaf en parkeren bij de jachthaven. In Akersloot is ook een bushalte. De route was op het moment dat wij er waren nog niet gemarkeerd, maar volgens het recreatieschap zijn stickers en infopaneel in bestelling en worden ze binnenkort geplaatst. De route loopt voor een deel als onverhard pad door natuurgebied. Dit gebied is van 15 juni tot 1 november opengesteld. Buiten die periode blijft er slechts een korte wandeling van 2 kilometer over.

Aardkundige monumenten

Monumenten komen we in Laag Holland veel tegen. Monumentale stadjes en boerderijen, beschermde dorpsgezichten en zelfs jonge industriële monumenten. Maar tot ons cultureel erfgoed behoren ook aardkundige monumenten. Dit zijn oeroude geografische overblijfselen, kenmerken van het vertrouwde landschap waarvan je de historische bijzonderheid niet zou vermoeden. En dan hebben we het niet over verborgen schatten die nog opgegraven moeten worden, maar over de aardkundige wordingsgeschiedenis. Noord-Holland heeft zeventien aardkundige monumenten, de status wordt verkregen nadat een officiële instantie het object tot monument heeft verklaard. Ook het Alkmaarder- en Uitgeestermeer is een aardkundig monument.

Verpozen bij een aardkundig monument

Ruim duizend jaar geleden toen Noord-Holland voor het eerst wat meer permanent werd bewoond, was er veel meer water dan land. En veel van dat land bestond uit moeras, dat door het opwaaiende water langzaam werd weggevreten. Zo brak bij Uitgeest en Dorregeest de Noordzee door de duinen,

waardoor een groot deel van Noord-Holland dreigde te verdwijnen. In die tijd begon het aanleggen van dijken om het water tegen te houden. Het Alkmaarder- en Uitgeestermeer is een overblijfsel van zo'n getijdengeul, een uitloper van het Oer-IJ, die vroeger het Lange Meer werd genoemd en zich uitstreekte tot aan de Heerhugowaard. Een groot deel van dit binnenmeer is bedijkt. De diepere delen bleven als meren hierin liggen tot ze later na de uitvinding van molens werden drooggemalen. De huidige ondiepe veenmeren bleven over nadat de Schermer rond 1657 was drooggemalen.

2 Noordereindermeerroute (6,5 km) vanuit Driehuizen

VANDAAG EEN VERKENNING IN EEN BELANGRIJK DEEL VAN HET NATIONAAL landschap, de Eilandspolder. Deze polder is groot en stil en zeer waterrijk. We kiezen het stilste plekje van de polder om hier het open landschap te beleven. Driehuizen kleeft aan de rand van de grote droogmakerij de Schermer op een stukje oud land, het Schermereiland. Het verschil tussen de oude veenpolder en de daarin gelegen droogmakerij Noordeindermeer komt op deze wandeling goed in beeld. We gaan van start in dit mooie dorp, groot genoeg voor een kerk, een school

Het torentje blijven we zien...

en een gezellige uitspanning. Dan wandelen we over de gemarkeerde route van het LAW Trekvogelpad het dorp uit om over de dijk van de Noordeindermeer verder te lopen. Aan de rechterhand de veenweiden van de oude Eilandspolder met een middeleeuws verkavelingspatroon, aan de linkerhand de 'moderne droogmakerij', drooggemalen in 1644. Rechts koeien in de wei en links op de klei ook tarwe en suikerbieten. Al snel komen we bij een verbreding van het water met een picknick-bank. Van hieruit een mooi uitzicht op Driehuizen, het torentje blijven we op de hele wandeling zien. In het riet vinden we vervolgens een overdadige hoeveelheid rietorchissen. Wandel in juni om ze te zien. We lopen de Middenweg op, vrijwel elke droogmakerij heeft wel een Middenweg want er werd volgens een vast patroon verkaveld. We lopen dan een graspad op het land in en doorsnijden in rechte lijn de velden tot we bij de dijk terug zijn. De weg hier is genoemd naar het oude door de bomen verborgen Arismeertje, een overblijfsel van het Schermermeer. We lopen hoog over de Schermerringdijk met weids uitzicht weer het dorp in.

De route

- Vanaf parkeerplaats met infopaneel buiten Driehuizen (aan de kant van Zuid-Schermer) over brug dorp in en linksaf.
- Ter hoogte van nr. 6 rechtsaf (Visweg) en de roodwitte markering van het Trekvogelpad volgen, klinkerweg gaat over in betonpad en grindweg.
- Volgens verwijzing voor voetgangers en fietsers langs een boerderij en hier voorbij over voetgangersbrug rechtsaf het onverharde pad op de dijk volgen.

Over de voetgangersbrug rechtsaf

- Pad buigt naar links en wordt na rooster verhard we gaan even later linksaf de Middenweg op.
- De Aarhemmerweg negeren, en na ongeveer 500 meter links over dam graspad nemen.
- Doorlopen tot de dijk waar je rechts de verharde Arisdijk neemt.
- Bij picknickbank links de Korendijk op, vlak voor de bocht naar links een weg naar rechts negeren.
- Hoog over de dijk terug het dorp in naar startpunt.

Driehuizen is te bereiken vanaf de N244, afslaan bij West-Graftdijk. Er is een bushalte aan het begin van het dorp. Hier is ook een parkeerplaatsje.

Meer wandelen in de Noordereindermeer en de Eilandspolder:

Bij de vvv in De Rijp (onder in het oude stadhuis) is een folder te krijgen over de Haring- en Henneproute van 19 km, die verschillende plekken met cultuurhistorische waarde met elkaar verbindt. De route heeft een variant van 7 km in de maanden juli, augustus en september omdat dan het Kerkepad door het weiland door Staatsbosbeheer wordt opengesteld. Op informatieborden bij monumenten worden de bijzonderheden vermeld. Ook bij de kerk in Driehuizen staat een informatiebord. In de Rijp zelf is het leuk struinen, de vvv geeft een boekje uit met verschillende wandelroutes en veel achtergrondinformatie. Meer informatie: www.vvvgraftderijp.nl.

Oude veenpolders en jonge droogmakerijen

Op deze wandeling is goed het verschil te zien tussen een middeleeuwse polder en een zeventiende-eeuwse droogmakerij. De oude polders ontstonden vanaf de middeleeuwen toen de eerste boeren zich hier vestigden. Zij woonden in eenvoudige houten en rieten huizen en gebruikten

De meeste molens zijn vervangen

de moerassige grond achter hun woning om graan en groenten te verbouwen en wat dieren te houden. Omdat het land nogal eens onderstroomde vanuit de open binnensee maakten de boeren dijkjes om hun land te beschermen. De Eilandspolder ontstond uit het Schermereylant, een veengebied dat vrijwel geheel was omgeven door water. Het polderen gebeurde eerst individueel. Ieder had het recht om het moeras achter zijn huis te ontginnen en weer een nieuwe dijk te maken. Zo vormde zich het slagenlandschap met lange smalle kavels met daartussen slootjes om het land te ontwateren. Al die kleine dijkjes maakten echter dat het land kwetsbaar bleef.

Daarom stichtte men de waterschappen, die al spoedig zorgden voor een aaneengesloten dijk. Ook in die tijd werd begonnen met het afdammen van de open verbindingen met de zee. Het voormalige Flevomeer was namelijk door een doorbraak in open verbinding komen te staan met de Noordzee. Tussen de veenpolders lagen meren waar het veen door de harde wind en de stroming was weggespoeld. In de zeventiende eeuw bedacht Leeghwater dat met windmolens het water kon worden weggepompt uit die betrekkelijk ondiepe meren en zo werden alle grote binnenmeren in korte tijd drooggelegd. Het drooghouden gebeurde met een ingenieus systeem van molens die het water steeds een beetje hoger oppompten om het uiteindelijk in de ringvaart te kunnen lozen om afgevoerd te worden. De meeste molens zijn vervangen door gemalen. Doordat het droogmaken op veel grotere schaal gebeurde, kon men ook een voor de landbouw efficiënte kavelvorm kiezen. Bovendien was de grond die bestond uit vruchtbare klei zeer geschikt voor de akkerbouw. In de zeventiende eeuw kwam er een nieuwe bron van inkomsten naast de al bestaande handel en visserij die was overgebleven uit de tijd dat er nog open verbindingen met de zee waren. De welvaart van toen is nog steeds zichtbaar in de rijke bebouwing van de stadjes en dorpen in Laag Holland.

3 Kijk over Kogenroute (10 km) vanuit Oosthuizen

HET TOETJE VAN DEZE WANDELING IS HET MOOIE STUKJE BUITENDIJKS LAND bij Schardam aan het Markermeer. Vanwege de broedtijd mag je hier niet komen tussen 15 maart en 15 juni, kies daarom voor deze wandeling een mooie winterdag of ga in de zomer, en neem dan badkleding en een picknickmand mee. We verlaten Oosthuizen langs de Beemsterringriek. Beneden links ligt diep de Beemster, rechts het kogenlandschap, land dat buitendijks lag en met lage dijkjes kon worden ge-

Het Markermeer

Langs de ringdijk

vrijwaard van overstromingen. Telkens kwamen er door aanslibbing stukjes land bij, de kogen genoemd. Het land wordt nu gebruikt voor de veehouderij. Na Schardam gaan we vlak langs het weidse water van de Markermeer lopen, verderop op de hoge dijk langs de diepe polder de Etersheimerbraak heb je uitzicht over water en land, zo mogelijk nog indrukwekkender. In de diepte ligt de Etersheimer Molen, recent helemaal gerestaureerd en te bezichtigen. Langs de weg staan borden waaruit blijkt dat men de polder hier onder water wil zetten. Ook nu weer worden drastische ingrepen in het landschap overwogen om het water naar onze hand te zetten. Dan wandelen we over de weg terug naar Oosthuizen, geboeid door de gevarieerde bebouwing die je hier aantreft.

Oosthuizen ligt aan de N247. Het merendeel van de route loopt over grasdijken. De route start in het centrum van Oosthuizen op het parkeerterrein. Hier is ook een bushalte. De route is gestickerd.

Er is in deze omgeving nog een gemarkeerde route van 14 km, de Waterlingroute, een rondwandeling over de verschillende dijken van de Beetskoog. Zie voor de complete kaart de website van de recreatieschappen www.recreatienoordholland.nl of de wandelkaart Noordelijke Beemsterringrijk.

Het water in Laag Holland

De naam zegt het al. Door de lage ligging, veelal onder de zeespiegel, moet het water het belang van de mens dienen. Al eeuwenlang is water weggepompt of -gemalen. Die beproefde methode levert ook problemen op. Het drassige waterland levert niet het ideale gras voor de koeien en daarom wordt voortdurend water weggemalen om het peil laag te houden. De opbrengst is hoger, maar het sponzige veen wordt leeggezogen en begint in te klinken. Ooit lag het veen vier meter boven het zeeniveau, nu ligt het er anderhalve meter onder. Er moet steeds meer gepompt worden om het zakkende maaiveld droog te houden. Er wordt verwacht dat nog in deze eeuw het waterniveau als gevolg van klimaatverandering zal stijgen. De vrees bestaat dat dan grote delen van Waterland te drassig zullen worden om er nog vee te kunnen weiden. Door extra pompen zal de veenlaag meer gaan inklinken, dat is dus geen oplossing.

Daarom moeten we nu leren leven met een peil dat vlak onder het maaiveld staat, de boeren die dit land gebruiken moeten gecompenseerd worden voor de lagere opbrengsten per hectare. Daarnaast is het ook nodig om als er veel regen valt en dit niet weg kan een buffermogelijkheid te hebben. Ook om water vast te houden om in geval er te weinig regen valt het peil te kunnen aanvullen om te voorkomen dat het veen uitdroogt en vergaat. Dit kan het beste in diepe polders, zoals de Etersheimerbraak, de diepste polder van Noord-Holland met een ligging van 6,5 meter beneden NAP.

Als we daar langslopen, merken we aan de aangebrachte borden dat er bij omwonenden veel weerstand is tegen zo'n drastische maatregel. Het water zal altijd een gespreks-onderwerp blijven in Laag Holland.

*Steeds maar
pompen...*

4 De Uilenhoekroute (5,5 of 10,5 km) vanuit Oudendijk

WE STARTEN BIJ HET WANDELCAFÉ LES DEUX PONTS. EEN WANDELCAFÉ IN deze omgeving is heel verrassend. Je zou eigenlijk niet denken dat hier veel te wandelen is, maar er blijkt in Oudendijk sprake te zijn van een knooppunt van routes. Dankzij de inspanningen van de eigenaar van het café is er hier met medewerking van Landschap Waterland een

Café Les Deux Ponts

netwerk van rondwandelingen gemarkeerd. Daarnaast is er nog een NS-route over de Omringdijk van Hoorn naar Avenhorn. Vanuit het café worden veel wandelexcursies georganiseerd in samenwerking met het IVN. Dat er behoefte is aan wandelmogelijkheden in polderland blijkt wel uit het feit dat er volgens de eigenaar stoeten mensen afkomen op de georganiseerde wandelingen. Overigens is het café ook bekend als pleisterplaats voor schaatser en kanoërs.

Wij beginnen op een mooie septemberdag aan de Uilenhoekroute en lopen onder het geratel van de populieren een heel eind over het graspad op de dijk van de Beemster. Beneden links de diepe droogmakerij met grote percelen, rechts de oude polders met oud grasland en veel water. We lopen om de noordkant van de polder heen en besluiten de afkorting in de wandeling te negeren. Vergezeld van een kudde schapen tippelen we verder om tenslotte toch de rechte doorsteek over een stil polderweggetje langs een paar mooie stolpboerderijen te maken. Aan de andere kant van de Beemster lopen we weer de dijk op en dan ligt Oudendijk al weer in het verschiet.

De Beemsterringdijk

De Uilenhoekroute startten wij in Oudendijk bij Les Deux Ponts, maar er kan ook gestart worden in Avenhorn bij bushalte Het Hoog bij de haven. Beide plaatsen zijn te bereiken vanaf de N237. De route is gestickerd. Een groot deel loopt over de onverharde Beemsterringrijk, een klein deel over een polderweg. Honden kunnen niet mee vanwege de schapen op de dijk. Hier en daar is er een overstapje. De wandeling over het noordelijk deel van de Beemsterringrijk is ook als lijnwandeling te maken tussen Oosthuizen en Schermerhorn. De route heet dan Hoge Dijkroute en de afstand is 13 km. Beide routes zijn met de bekende vierkante blauwe stickers gemarkeerd en de verkorting met gele. Voor informatie over de routes: www.recreatienoordholland.nl, en de wandelkaart Noordelijke Beemsterringrijk. Voor informatie over de excursies etc: www.lesdeuxponts.nl

Boerderijen in het Nationaal landschap Laag Holland

De oudste boerderijvorm is de hooihuisboerderij met kaakberg. Deze bestaat uit een naar de weg gekeerd woonhuisgedeelte met daar achter de stallen en aan het achtereinde de hooiopslag. De lichte houten boerderijen deden het goed op de niet al te stevige grond. Vanaf ongeveer 1700 werd de hooiopslag ondergebracht in de karakteristieke geteerde houten kaakbergen met een piramidedak van rode pannetjes. Deze boerderijen zijn eigen aan de veehouderij op veenweidegebied. Mooie voorbeelden van dit type zien we vooral ten noorden van Amsterdam.

Tegelijk ontstond ook aan het eind van de zestiende eeuw de stolpboerderij. In die tijd werd begonnen aan het inrichten van de droogmakerijen, en daar werden veel stolpen gebouwd, een boerderijvorm die zeer geschikt is voor het gemengd bedrijf dat daar ontstond. In het midden werd de oogst opgestapeld, langs de buitenkanten stonden de koeien. Gewoond werd er aan de kant van de weg. De hoge graanprijzen in de zeventiende en achttiende eeuw maakten het mogelijk de welstand zichtbaar te maken in de versieringen aan de voorzijde van de stolpen. Daarbij was symmetrie een belangrijk vormvoorschrift. Vooral de Beemster lees je de welstand van de gevels af.

Boerderij met kaakberg

Stolp

5 Walvisroute (10 km) vanuit De Rijp

WE BEGINNEN DE WANDELING IN DE RIJP, OOIET EEN HAVENPLAATSJE AAN DE oever van het drooggelegde Beemstermeer, nu vooral bekend vanwege de monumenten uit de zeventiende eeuw, de gouden eeuw voor de handel overzee, maar in de Beemster ook voor de visserij op verre wateren. De naam van de route is ontleend aan het feit dat de Rijpers veel hebben verdiend aan de vangst en verwerking van walvissen. De inpoldering van de Beemster in 1613 veranderde veel, de havenactiviteiten verplaatsten zich voor een groot deel naar Zaandam, maar de

Oude welvaart in De Rijp

Rechte stukken...

rijk versierde huizen van de zeevaarders zijn in stand gebleven. We wandelen over de brug van de Beemsterringvaart de Beemster in. Hier kun je kiezen tussen rechtdoor en rechtsaf. Wij kiezen voor rechtdoor, eerst het polderdeel met lange rechte wegen. De route is in te korten en wij snijden inderdaad een stukje af omdat onze interesse uitgaat naar Fort Spijkerboor en we maken liever nog het extra lusje over de buitenring van het fort. Maar eerst lunchen we bij Anja op het terras en bekijken het pontje dat volgeladen met fietsers het Noord-Hollands Kanaal oversteekt. Het fort is nu te bewandelen, dat levert mooie vergezichten over de polder op en door de informatiebordjes ook een goede kijk op dit stukje historie. Over de dijk van de Beemsterringvaart terug De Rijk in.

Praktische informatie

De Rijk ligt aan de N244. De wandeling start bij bushalte Wollandje (westkant). Er is nabij het centrum voldoende parkeergelegenheid. Het is een wandeling met lange rechte stukken vanwege de polderstructuur. De weg langs de ringvaart is ook deel van een fietsroute

en vrij druk. De route is gemarkeerd met de bekende blauwe stickers. Zie de wandelkaart Zuid-Beemster of www.recreatienoordholland.nl. Horeca is er ruimschoots in het centrum van De Rijp. De door ons genoemde 'Anja' heeft een terras aan het Noord-Hollandskanaal ter hoogte van fort Spijkerboor. Voor wie meer wil wandelen is er ook nog de stellingroute van 16 km, die langs meerdere forten loopt en over de zuidelijke ringdijk van de Beemster. Startplaatsen zijn NS-station Purmerend en de Zuiddijk in Zuidoostbeemster. De vvv in De Rijp is gevestigd in de kelder van het oude Raadhuis in het centrum van De Rijp.

Twee UNESCO-erfgoederen tegelijk

Het Nationaal Landschap Laag Holland is trots op zijn twee UNESCO Werelderfgoederen, de Beemster en de Stelling van Amsterdam. Als je hier bij Fort Spijkerboor staat heb je niet het gevoel dat hier iets spectaculairs te zien is. Toch is er sprake van twee unieke door de mens gemaakte monumenten die deel uitmaken van de wereldgeschiedenis. De Beemster is een vroeg voorbeeld van 'planologie'. Er bestonden in 1613 al duidelijke ideeën over hoe het nieuwe land zou moeten functioneren, want de landbouwkavels zijn zeer efficiënt ingedeeld. Daarnaast was er ook gevoel voor schoonheid, er werden brede lanen aangelegd en als gevolg van de goede opbrengst van het nieuwe land kwamen er veel rijke woonplaatsen met parken eromheen. Helaas is vooral de basis overgebleven, van de aankleding met ooit vijftig molens en vijftig landgoederen is niet veel meer te zien. Toch is de Beemster een monument van menselijk vernuft en ondernemingszin, en dat al in 1613.

Fort Spijkerboor werd precies drie eeuwen later gebouwd en is een onderdeel van de Stelling van Amsterdam. De waarde van de stelling ligt niet in de leeftijd, maar in het feit dat hier sprake is van een groot en ongeschonden verdedigingswerk. Over een lengte van 135 kilometer liggen er 42 forten, maar daartussen ook nog dammen en sluizen om het tussenliggende land als extra verdediging onder te kunnen laten lopen. Fort Spijkerboor was in 1913 het laatste fort dat werd aangelegd. Natuurmonumenten is de

beheerder en houdt regelmatig excursies in het gerestaureerde interieur. De stelling is aangelegd tussen 1880 en 1914 toen de oorlogsdreiging groot was, maar Nederland bleef neutraal in de Eerste Wereldoorlog en in de Tweede Wereldoorlog kwam de aanval vanuit de lucht. De Duitsers hebben toen alle forten ontmanteld behalve fort Spijkerboor.

Fort Spijkerboor

6 Westwouderpolderroute (7 km) vanuit De Woude

ALS JE EVEN HELEMAAL VAN DE WERELD WIL ZIJN IS WANDELEN OP EEN EILAND misschien een goed idee. De Westwouderpolder is namelijk sinds de Markervaart omstreeks 1700 is gegraven alleen met de boot te bereiken. Een pontje zet je over naar het eiland. Behalve het dorpje De Woude met 100 inwoners, mooie stolpen, en een grote jachthaven bij de pont vind je hier alleen maar weiland, grenzend aan het water van het Alkmaardermeer. In het weiland de vele weidevogels die dit gebied van Staatsbosbeheer rijk is, op het water een enkel zeiltje. Boterbloemen kleuren de dijk en de slootranden. Stilte alom. Het is even schrikken

Helemaal van de wereld...

als je vervolgens weer terugkeert in de bewoonde wereld, want aan het eind van de wandeling kom je langs het recreatieterrein en de jachthaven waar het gezellig druk is.

Een pontje zet je over...

Vanaf de N246 parkeren bij de pont. Er is hier een parkeerterrein en een bushalte. Op het eiland is een restaurant met een terras aan het begin van de wandeling. De route is niet gemarkeerd, maar dat is ook niet nodig. Ga vanaf de pont linksaf over de verharde weg die later onverhard wordt en loop dan langs de buitenrand van de polder met links het Alkmaardermeer tot je terug komt in de bewoonde wereld.

Weidevogelbescherming

Geen heerlijker begeleiding op een wandeling dan het 'grutto... grutto' of het gejjodel van de kieviten en tureluurs. In Europees verband hebben wij Nederlanders de plicht om de vogels, die broeden in Nederland en als soort achteruit gaan zoveel mogelijk te beschermen. De weidevogels hebben veel vijanden: kraaien wachten op een hek om een greep in een nest te kunnen doen, de reiger lust wel een jong vogeltje en de kiekendief glijdt laag over het land om een kuikentje te stelen. De oprukkende vos is de laatste jaren een geduchte vijand. Het is haast een wonder dat er nog vogeltjes groot worden. Voor de jonge vogels is het belangrijk dat ze zich kunnen verstoppen in het hoge gras in de weiden. Daarom moet er later gemaaid worden. De boeren maaien liever het gras vroeg, want dan is het hooi veel voedzamer. De overheid geeft tegenwoordig een vergoeding aan boeren die bereid zijn om later te maaien. Overheid en boeren zijn samen op zoek naar een goed evenwicht tussen bedrijfsvoering en vogelbescherming, het laatste woord is daar nog niet over gesproken.

Heel veel vrijwilligers lopen elk voorjaar de weiden door om de nesten te markeren zodat er omheen gemaaid kan worden. Deze inspanningen zijn hard nodig om met vereende krachten de weidevogelstand op peil te kunnen houden.

Geen heerlijker geluid dan...

We moeten er begrip voor hebben dat veel van de wandelroutes die door de weilanden gaan in het broedseizoen van 15 maart tot 15 juni niet toegankelijk zijn. Jonge vogeltjes kunnen nog niet wegvliegen als er gevaar dreigt en moeten daarom in alle rust de gelegenheid krijgen volwassen te worden.

7 Molenroute (3 of 8,5 km) vanuit de Zaanse Schans, Zaandam

WIJ MAKEN VANDAAG EEN FLINKE TIPPEN, NAMELIJK EEN RONDJE ROND DE Kalverpolder en de Enge Wormer. De start is bij de Zaanse Schans, een mooie gelegenheid om hier eens goed rond te kijken. Het leuke is dat alle huizen bewoond worden en dat er een levendige sfeer hangt, kinderen spelen rond de huizen en mensen zitten in hun tuin te genieten van de zon. En alles is mooi fotografeerbaar. Dat doen de aanwezige Japanse toeristen dan ook uitbundig. Al gauw lopen we langs de mo-

De Zaanse Schans

lens langs de Zaan en laten de toeristen achter ons. Aan de overkant een kijkje op de industrie langs de Zaan, die vooral in de negentiende en begin twintigste eeuw tot bloei kwam. Een groot contrast met de Kalverpolder aan onze rechterhand, oud en bijzonder nat land. Een paradijs voor vogels. In het vroege voorjaar zitten hier nog veel eendensoorten, waaronder de mooie wintertalingen die later weer naar het noorden trekken, en tegelijk ook de weidevogels die van het zuiden terugkomen. Grote kans op lepelaars. Voor een klein rondje door de Kalverpolder kun je na de wandeling over de Zaanse Schans terug over een weilandpad dat onlangs is aangelegd. Om verder te wandelen en ook de weidsheid van de verderop liggende Enge Wormer te beleven, lopen we door met de blauwe stickers mee. Links ligt het Wormer- en Jisperveld met veel water en stilte. Rechts wordt in de polder nog in alle

Industrie langs de Zaan

rust geboerd. Verderop de mooi gerestaureerde Amerikaanse roosmolen met picknickbank. Ideaal voor onze behoefte aan een lunchpauze. Via het oude dorp Haaldersbroek, een ongelikte tegenhanger van de Zaanse Schans dat tegen het nieuwere Zaandam aanligt, komen we terug bij ons startpunt.

De Zaanse Schans wordt goed aangegeven vanaf de A8 en A7. De wandelingen starten bij het parkeerterrein en zijn gestickerd. Het parkeren is niet gratis, maar entree voor de Zaanse Schans wel. Restaurants zijn er op de Zaanse Schans maar verder niet op de route. Er is ook nog een gestickerde wandeling door een monumentaal stukje Zaanstad, de Czaar Peterroute van 3,5 km, eventueel te combineren met een bezoek aan het Czaar Peterhuisje. Deze wandeling start bij het NS-station Zaandam. Bekijk deze route op www.recreatienoordholland.nl of op de wandelkaart Zaanstreek.

Waterlandse houtbouw

Onder deze noemer zijn de prachtige houten huizen en boerderijen te vinden die we op de routes door Waterland tegenkomen. Mooie kapiteinshuizen vinden we in De Rijp, Broek in Waterland en aan de Noordelijke IJdijk in Amsterdam-Noord. Eenvoudige vissershuisjes weer op Marken en in Drie-huizen. Hout was in deze streken met slappe bodem het meest aangewezen en goedkope bouw materiaal en het kon worden aangevoerd langs de Zaan. De huizen werden gefundeerd op een flinke balk of op koeienhuiden. Door

hun geringe gewicht was dat geen probleem. In de steden werd rond 1600 steen als bouw materiaal voorgeschreven omdat de houten huizen regelmatig in vlammen opgingen, maar buiten de stad bouwde men liever in hout en hier werd dit voorschrift niet ingesteld. Zo brandde Durgerdam in 1687 nog eens geheel af. De houten huizen hebben per dorp vaak hun eigen kenmerk in de makelaar die de voorgevel afwerkt

Rijk houtsnijwerk

en traditioneel per dorp op eigen manier werd versierd. Bijzonder zijn de houten huizen van Broek in Waterland, waar door de toenemende rijkdom in de Gouden Eeuw en de invloed van Amsterdam de voorgevels werden uitgevoerd als klokgevels versierd met rococo-elementen. Ook van binnen zijn deze huizen rijk versierd met houtsnijwerk en muurschilderwerk. In de tuinen werden prieeltjes geplaatst en in het water hoorde een eendenhuisje. Op verschillende routes komen we voorbeelden tegen, maar op de Zaanse Schans staat een prachtige collectie verplaatste en herbouwde huizen, van eenvoudig tot zeer rijk versierd met bijbehorende stijltuinen. De Waterlandse nieuwbouw kenmerkt zich ook door het veelvuldige gebruik van hout en door het fraaie ingetogen kleurenpalet dat wordt gehanteerd.

8 Vurige Staartroute (7 km) vanuit Ilpendam

ZONDAGS KLOKGELUI BEGELEIDT ONS ALS WE HET DORP UITWANDELEN. HET dorp is nog in diepe rust als we het kleine park bij het dorp doorlopen. Het oude parkje wijkt af van het polderlandschap waar we ons op hebben voorbereid. Ooit stond hier aan de overkant van de Ringvaart het slot van de Van Ilpensteins, heren van Purmerende. Misschien is dit nog een restant van het park dat bij het in 1872 afgebroken kasteel hoorde. Langzaam gaat het dorpje over in wat alleenstaande huizen en dan lopen we langs de Purmerringvaart over het nog stille fietspad. Links ligt de oude polder De Vurige Staart, en rechts de nieuwe polder De Purmer. We lopen de bebouwing van Purmerend tegemoet. Hier zit-

Op Ilpendam aan...

De dijk in het voorjaar

ten de mensen inmiddels in hun tuintjes te genieten van de lentezon. Al snel komen we bij de witte brug over de Ringvaart, die het keerpunt van de wandeling vormt. Langs de andere kant van de Ringdijk lopen we terug over de hoge grasdijk. Beneden ons ligt het Purmerbos, aangelegd in de zeventiger jaren om recreatiemogelijkheden te bieden voor de stadsuitbreiding. Een deel van het terrein heeft een hoge waterstand, waar riet in plaats van bos groeit. Hier genieten we van het zingen van de vele rietvogels. Die zitten hier toch wel veel veiliger dan de weidevogels. Even eerder vloog een kraai voorbij met een geroofd ei in zijn bek. Vlak voor de oversteek terug naar Ilpendam komen we langs een boerderij met hoogstamboomgaard. De prachtige perenbomen staan in bloei, een plaatje!

Praktische informatie

Ilpendam ligt aan de N235. Aan deze weg ook de bushalte. Parkeren kan in de buurt van het dorpscafé of voorbij de grote kerk. Er staat een informatiebord over de wandelingen op het pleintje voor het café en de dorpswinkel. De route is gestickerd met de bekende blau-

we stickers. De route loopt voor een deel over een dijk waar schapen lopen. Honden zijn niet toegestaan op dit deel.

Vanuit het centrum van IJpendam vertrekt ook de Hekkenroute, een lijnwandeling van 12 km waarbij 14 hekken moeten worden genomen. Overigens zijn de overstapjes die het Landschap Waterland gebruikt stevig en goed te doen. Deze wandeling eindigt in Edam. In Purmerend start de Bos en Dijkroute, een rondwandeling van 16 km door het Purmerbos en langs de Purmerringdijk door de nieuwe wijken. Zie ook www.recreatienoordholland.nl voor de kaart van de overige routes of de wandelkaart De Purmer.

Polderbos in de Purmer

Lopend over de ringdijk van de Purmer lopen we op kroonhoogte langs het Purmerbos. Dit bos is in 1987 en 1989 aangeplant als onderdeel van de Randstadgroenstructuur, beleid opgesteld om de nieuwe inwoners van stadsuitbreidingen te voorzien van voldoende recreatieruimte. Zo werd de flinke stadsuitbreiding van Purmerend in die jaren vergezeld van de aanleg van dit bos van ca. 250 hectare door Staatsbosbeheer. Om vlug een aantrekkelijk bos te krijgen werden snelgroeiende bomen, zoals populieren, aangeplant. Dit soort bomen leeft niet al te lang en tussen de populieren worden nu bomen aangeplant die langzamer groeien en langer leven, zodat er uiteindelijk een gevarieerd bos zal ontstaan. Inmiddels is het bos al zover ontwikkeld, dat er verschillende zeldzame vogelsoorten, zoals uilen en wiewalen voorkomen.

Bij de aanleg van het bos speelde de houtproductie nog een rol, de opbrengsten moesten het beheer financieren. Maar met de groeiende aantrekkelijkheid van het bos is het gebruik toegenomen en er wordt nu vooral geïnvesteerd in het verbreden van het recreatieve aanbod door het uitbreiden van het padenstelsel en de aanleg van attracties zoals het inmiddels gerealiseerde natuurspeelbos. In het bos is ook een korte wandelroute van 4 km uitgezet.

Het Purmerbos

9 De Troeterroute (7 km) vanuit Monnickendam

IN WATERLAND LIGGEN DRIE STEDEN DIE NOG GETUIGEN VAN DE GROTE RIJKDOM die hier eens heerste, Purmerend, Edam en Monnickendam. De laatste is doel van de wandeling vandaag. De route slingert door het oude centrum en laat veel moois zien. De prachtige Grote Kerk gebouwd tussen 1550 en 1650 waar we omheen lopen, laat zien dat hier sprake was van welvaart. Gelukkig is de kerk open en kunnen we ook de binnenkant bekijken. De zon schijnt door de hoge ramen en belicht de grafzerken in de vloer. Prachtig houtsnijwerk versiert de banken

Gelukkig is de kerk open...

Terras aan het water

en koorhekken. Rond 1300 ontstond Monnickendam bij een dam in de rivier de Leek. De dam is aangelegd door Monniken, vandaar de naam Monnickendam. Hierdoor ontstond een haven die geschikt werd voor de aanleg van grotere schepen. Onze route heet de Troeterroute, de Monnickendammers werden namelijk troeters genoemd omdat ze troet aten, een soort armeluispap die werd uitgedeeld als er weinig vis werd aangevoerd en er dus weinig werk was. In het midden van Monnickendam komen we over de dam die de stad in twee delen splitst. We lopen nu over de oude dijk naar een stukje buitendijks land, zogenaamd hemmeland, dat nu is ingericht als recreatiegebied. Hier komen we in een andere wereld. We lopen een stuk door donker bos en vervolgens langs het frisblauwe Markermeer. Het veld hier staat vol orchideetjes. Hier ook lekkere strandjes en een uitspanning. De Monnickendammers mogen blij zijn met dit mooie recreatiegebiedje zo dichtbij. Langs de Waterlandse Zeedijk wandelen we het groen weer uit, om vervolgens een kijkje te nemen in de nieuwe wijken van Monnickendam. In de nieuwe huizen zijn veel traditionele elementen verwerkt in de architectuur. Hier en daar ontdek je de stolpvorm of een tuindorpsachtige indeling. Dan duiken we weer de oude stad in en lopen over de vestingwal terug naar de kerk.

Monnickendam is te bereiken vanaf de N247. De Troeterroute start bij De Grote Kerk. Hier is een parkeerterrein en een bushalte. De route is gestickerd met blauwe stickers. Er is een variant die geschikt is voor rolstoelen met gele stickers. In het recreatiegebied Hemmeland is een restaurant met groot terras aan het water. In Monnickendam start ook de Palingroute van 14 km. Deze kan ook gestart worden bij parkeerplaats Pieterman in Volendam. Zie voor de route www.recreatienoordholland.nl of de wandelkaart Gouwzee-oever.

De Gouden Cirkel

In de dertiende eeuw kwam de handel met schepen tot bloei. De Zuiderzee was toen goed bevaarbaar en van hieruit kon via verschillende rivieren het binnenland worden bereikt. Er ontstonden havenplaatsjes en er vestigden zich monniken. In die tijd werden de kloosters centra van ontwikkeling. Zo werden door monniken de eerste bedijkingen aangebracht en de zeegaten afgesloten, zodat het water niet langer vrij spel had. Bij de dammen ontstonden levendige stadjes rondom de gehele Zuiderzee, om er een paar te noemen, Medemblik, Enkhuizen, Hoorn, Monnickendam, Amsterdam, Elburg, Kampen, Vollenhoven, Hindelopen en Harlingen. Door de handel in visproducten en specerijen ontstond er in deze steden grote welvaart met een hoogtepunt in de zeventiende eeuw. Elk van deze stadjes kenmerkt zich in de huidige tijd nog door de prachtige bouwwerken die in de vroege

zeventiende eeuw zijn ontstaan. Gelukkig is hiervan veel bewaard gebleven. Tegenwoordig noemt men de steden rond de Zuiderzee 'De Gouden Cirkel'. In het gebied van Laag Holland is overigens de zeevaart in die periode veel breder verspreid geweest dan alleen langs het huidige IJsselmeer, verschillende grote rivieren, zoals de Zaan en het IJ gingen diep het land in. Ook langs die routes ontstonden rijke plaatsen. In Monnickendam zijn de Grote Kerk, de Speeltoren en De Waag op onze route de meest kenmerkende gebouwen uit de zeventiende eeuw.

De speeltoren

10 De Wervenroute (7 km) op Marken

53

MARKEN WERD IN DE DERTIENDE EEUW EEN EILAND NA EEN HEVIGE OVERstroming. Ook later zette de zee regelmatig delen onder water. Pas na de aanleg van de afsluitdijk in 1931 werd het er veilig. In 1956 brak er weer een nieuwe periode aan, toen kwam de verbindingdijk naar het vasteland gereed, waardoor Marken niet langer een eiland was. Toch heb je nog het gevoel op een eiland te zijn, vooral omdat deze wandeling bijna helemaal over de dijk als grens tussen land en water loopt. De ontsluiting zorgt er voor dat bussen met toeristen makkelijk het

De havenbuurt

De dijk is bewandelbaar...

eiland weten te vinden. Maar zoals zo vaak beperkt de drukte zich tot een klein gebied, de Havenbuurt en omgeving, en je wandelt al snel helemaal alleen het dorp uit.

Een mooie windstille nazomerdag kozen we uit om deze wandeling te maken. Op de dijk loopt een oud klinkerpad en je hoeft dit alleen maar te volgen, makkelijker kan niet. In het vlakke water spiegelen de witte zeilen in het Markermeer en de bonte koeien in de sloten. Vanaf de hoge dijk heb je een prachtig uitzicht op het lager gelegen land met zijn bijzondere bebouwing op terpen die hier werven heten. Op een werfje woonde een familie die, naar gelang er behoefte was aan meer ruimte, steeds huizen bijbouwde. Je komt langs de mooie en gave Rozenwerf, beschermd tegen het kruierende ijs met een stevige borstwering. Er zijn nog veel meer werven op Marken geweest, maar door overstromingen zijn er enkele verloren gegaan. Andere zijn opgenomen in de dorpsbebouwing, zoals de Kerkbuurt en de buurten bij de haven. Op de route komen we langs het vuurtorentje, gebouwd rond 1700, een baken voor wie vaart op het Markermeer. In de Havenbuurt is nog te zien hoe men zich weerde tegen het water. Veel huizen zijn hier op palen gebouwd.

De wandeling start vanaf het (betaald parkeren) terrein bij de Havenbuurt op het eiland. Hier is ook een bushalte. De route is aangegeven met stickers. De wandeling is makkelijk uit te breiden, want de dijk is rondom het hele eiland bewandelbaar. Zie voor een kaart www.recreatienoordholland.nl of de wandelkaart Gouwzee-oever.

Laatste boer op Marken?

Al wandelend krijg je hier een goede indruk van het agrarische land beneden aan de dijk. Veel kleine perceeltjes van verschillende eigenaren en veel sloten ertussen zorgen voor een complexe structuur. De lage melkprijzen maken het ook hier nodig om meer koeien te houden om rond te kunnen komen, en daar heb je dan ook meer land voor nodig. De grove stelregel is dat een boer per koe ongeveer een hectare land moet hebben, dus heeft een boer meer hectares nodig om een goed inkomen te kunnen blijven houden. Gezien de beperkte ruimte op Marken kan er eigenlijk maar één boer overblijven die genoeg hectares kan krijgen voor een op de lange termijn ook nog levensvatbaar bedrijf. Nu is het land nog verdeeld over verschillende bedrijven. Genoeg reden voor de gemeente om te bekijken hoe de overheid hier een handje kan helpen, want Marken zonder koeien in de wei is ondenkbaar. Vroeger heette zo'n ingreep ruilverkaveling, helaas is die term niet al te populair geworden want er werd een eenzijdig agrarisch belang gediend en het landschap werd er niet mooier op. Tegenwoordig heet de herverkaveling agrarische structuurverbetering, en er wordt ook veel aandacht aan cultuur en natuur besteed. Op dit unieke onderdeel van het Nationaal Landschap is het nodig om de bijzondere bewoningsstructuur, die vrijwel onaangetast in het open landschap staat zo te behouden. We moeten er niet aan denken dat er bossen gaan groeien op het niet meer gemaaide of begraasde land. Vandaar dat het nodig is om hier in zorgvul-

dig overleg een veehouderij tot stand te brengen met een stevige economische basis, zonder dat het karakter van het eiland wordt aangetast.

De veehouderij in stand houden

11 De Trambaanroute (6 km) vanuit Broek in Waterland

57

BROEK IN WATERLAND IS EEN PLAATJE VAN EEN DORP. EN EEN GOED UITGANGSPUNT voor een wandeling. Er zijn hier veel mogelijkheden. We kiezen de trambaanroute omdat deze het dorp van verschillende kanten laat zien. We gaan meteen de voormalige trambaan op. De tram liep hier nog tot 1965. Er ligt nog een stationnetje, overigens zijn die

Een plaatje van een dorp...

Langs de hoge dijk met schapen...

stations er ook nog aan de voormalige eindpunten aan de Buiksloterdijk in Amsterdam, en het Tramplein in Purmerend waar het gebouw nog volop in bedrijf is als busstation. De rails zijn weg en het traject wordt nu gebruikt om paarden te trainen. Wees voorzichtig, geef paarden de ruimte en loop voorlangs. Al vrij snel verlaten we de baan om over boerenweggetjes het dorp weer even aan te doen. Dit keer gaan we via een in Waterlandse stijl vorm gegeven nieuwbouwwijk het dorp weer uit. Nu komen we op een kerkenpad en lopen parallel aan het dorp richting de Volgermeer waar nu nog een sanering gaande is, maar waar over een jaar of tien een mooi en toegankelijk natuurgebied zal liggen. Langs de hoge dijk met schapen van de Broekermeeer draaien we het dorp in om hier op een terras nog even na te genieten.

Broek in Waterland ligt aan de N247 en is goed met de bus te bereiken. Parkeren kan op een aangegeven parkeerterrein in het dorp. Het informatiepaneel waar de wandelingen starten staat aan de oostkant van de Provincialeweg bij de bushalte en de onderdoorgang. De wandeling is gestickerd met vierkante blauwe stickers. Op dezelfde plaats starten ook de Badkuiproute van 6 km over de grasdijk van de Noordmeer en de Laarzenpadroute naar Watergang en terug van 10 km. Deze paden zijn gesloten tussen 15 maart en 15 juni. Alle routes lopen deels over land in gebruik door boeren. Honden zijn niet toegestaan. Voor meer informatie www.recreatienoordholland.nl of de Wandelkaart Broek in Waterland.

Kerkenpad en boerenwandelpad

Geen groter genoegen dan het lopen midden door de weilanden, ongehinderd door ander verkeer. Een eeuw geleden was de benenwagen nog het belangrijkste vervoermiddel. In die tijd had men vaste routes van de kleinere nederzettingen naar de grotere dorpen waar een kerk aanwezig was. Die routes noemen we kerkepaden. Omdat die paden voor iedereen toegankelijk moesten zijn werden ze geregistreerd in de provinciale 'legger', een document waarin alle openbare wegen zijn vastgelegd. De boer die het land bezat moest overpad verlenen. Deze plicht bestaat nog altijd, maar veel boeren zien niet graag wandelaars op hun land, en door afsluiting zijn al veel kerkepaden verloren gegaan. Er treedt de laatste jaren een kentering op. Er is meer belangstelling voor het wandelen en enkele voorvechters zorgen ervoor dat er aandacht komt voor afgesloten kerkepaden.

Gelukkig zijn er steeds meer boeren die vrijwillig wandelaars toelaten op hun land. Soms is dat omdat ze het belangrijk vinden dat anderen ook genieten van de mooie omgeving, soms om stedelingen wat meer vertrouwd te maken met de boerderij, en soms uit economische motieven, bijvoorbeeld als er een activiteit op de boerderij is, waarvoor extra klanten welkom zijn. De overheid is vaak bereid om de boeren een vergoeding te geven voor de openstelling van de boerenwandelpaden. We kennen al lang de Lange Afstands Wandelpaden (LAW's), die soms door een stukje boerenland gaan. Tegenwoordig zijn er ook korte rondwandelingen beschikbaar. Een mooi voorbeeld is de Badkuipwandeling, die over het land van vier boeren gaat.

Voor al de veehouders zijn huiverig voor het toelaten van wandelaars op hun land waardoor het niet overal lukt om complete routes te ontwik-

kelen. Na de snelle verspreiding van dierziekten enkele jaren geleden moesten we daar begrip voor hebben. De vergoedingen die gegeven worden zijn onvoldoende hoog om die weerstand te overbruggen. Intussen is de overheid zich ook bewust van dit dilemma. De Provincie Noord-Holland werkt aan een vergoedingstelsel en heeft bovendien een verzekering afgesloten waardoor schade kan worden vergoed.

Boerenwandelpad

12 Honderd Morgenroute (7 km) in het Twiske vanuit Oostzaan of Landsmeer

HET TWISKE HEEFT GESCHEIDEN WANDEL- EN FIETSPADEN. DAARDOOR KUN JE er op je gemak wandelen. De routes zijn gemarkeerd met duidelijke routepaaltjes, en je wordt langs de mooiste gedeelten van het natuurgebied geleid. Wij hebben hier ontelbaar vaak gewandeld. De Honderd Morgenroute is onze absolute favoriet. We starten in het ruige stuk natuur waar ooit het zand heeft gelegen dat uit de Stootersplas is gehaald om in het Coentunneltracé te gebruiken. Hier vind je verschillende grondsoorten en daardoor een heel gevarieerde vegetatie. Op

De bruid...

Het Twiske in de winter

verschillende plekken komen orchideeën voor. Veel vlinders komen af op de bloemenrijkdom. Dan lopen we langs de Stootersplas, in de winter hoor je overal het fluitje van de smienten, kleine sierlijke eendjes die hier bij duizenden overwinteren. Ten slotte lopen we over een voormalige vuilnisbelt, als je goed kijkt zie je nog mooie scherven, maar in het voorjaar is deze vuilnisbelt de bruid, een wit kleed van fluitenkruid maakt dit gebied uniek. Ooit heeft hier ook een boerderij gestaan. Een bloeiende appelboom en een bijna verdwenen klinkerweggetje zijn daarvan het enige overblijfsel.

Praktische informatie

Het startpunt van deze wandeling is vanaf de A7 te vinden door de verwijzingen naar Het Twiske te volgen, de wandeling is te starten vanaf parkeerplaats P 9 door de houten brug over te steken en de gele markering op te pikken. Aan de kant van Landsmeer is de wandeling te starten vanaf P 19 aan de Polderweg. Het Twiske heeft een bezoekerscentrum, waar meer informatie te krijgen is, en er is een beheerboerderij, boerderij De Marsen, die in de stijl van een Waterlandse boerderij is gebouwd met een kaakberg. Hier worden zeldzaam geworden veerassen gehouden. Ook is er een uitspanning aan

het water. Per bus is het Twiske bereikbaar vanaf haltes in Oostzaan en Landsmeer, vanwaar het nog een minuut of vijf lopen is.

Er zijn gemarkeerde routes van 3,5, 7, 8 en 16 kilometer. De laatste loopt in een grote boog langs de rand van het gebied. Zie www.recreatienoordholland.nl of de Wandelkaart van Het Twiske, die is te krijgen in het bezoekerscentrum, Noorderlaik 1, Oostzaan. www.hettwiske.nl, 075-6844338.

Wat doen de recreatieschappen?

Met dank aan het recreatieschap...

We wandelen heerlijk langs de gemarkeerde routes, hoeven niet bang te zijn om te verdwalen en we weten ook nog ongeveer hoe lang we onderweg zullen zijn. Dat hebben we allemaal te danken aan de recreatieschappen. Het is tijd om even plaats te nemen op een goed onderhouden bank en stil te staan bij de functie van de recreatieschappen. Er zijn drie recreatieschappen werkzaam in het gebied van Laag Holland. De schappen zorgen voor

het bestuur en beheer van een recreatiegebied. Het betreft de gebieden Het Twiske ten noorden van Amsterdam, Hemmeland bij Monnickendam en het Alkmaarder en Uitgeestermeer bij Alkmaar. Het recreatieschap Landschap Waterland beheert niet een terrein, maar zorgt ervoor dat dit gebied toegankelijk is voor wandelaars, fietsers, watersporters en schaatser. De aanwezigheid van recreatieve routes vergroot ook de kansen voor andere op het platteland te ondernemen recreatief-toeristische activiteiten. Landschap Waterland werkt al vanaf 1996 aan de realisatie van wandelroutes op basis van een wandelpadenplan. De voorkeur gaat uit naar de realisatie van paden over boerenland. Dat zorgt voor bijzondere en rustige routes, daarnaast betaalt het recreatieschap boeren die wandelaars op hun land toelaten een vergoeding. Dat draagt bij aan het bedrijfsresultaat van de agrarische ondernemer en landschapsbeheerder.

De naoorlogse stadsuitbreidingen zijn gepaard gegaan met behoefte aan meer recreatiemogelijkheden. Hiervoor werd door het Rijk dan ook geld uitgetrokken en er werden locaties aangewezen. Het Twiske is aangelegd voor de recreatiebehoefte van de groeiende bevolking van Amsterdam en de Zaanstreek. Het Hemmeland bij Monnickendam is niet zo groot en vooral voor de Monnickendammers aangelegd toen deze stad zich uitbreidde. Het recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer richt zich op het regelen en beheren van watersportmogelijkheden op de meren. Maar ook wordt er gewerkt aan het uitbreiden van de wandel- en fietsmogelijkheden hier, een mooie fietsroute is de pontjesroute rondom het meer. De Provincie en de gemeenten waar de meeste recreanten vandaan komen, besturen samen de recreatieschappen en betalen voor beheer en onderhoud.

13 Kadoelenroute (6,5 of 10 km) bij Landsmeer vanuit Amsterdam-Noord

DE KADOELROUTE LOOPT ONDER DE RINGWEG DOOR DE STAD UIT, BEPAALD geen pretje om naast de autostroom te lopen, maar het landelijke achterland lokt als een groene verademing achter het viaduct. Gelukkig draaien de auto's al snel de ring op en steken wij over een hoog wit bruggetje het open landschap in. Al na een paar minuten domineert het geluid van de weidevogels het geraas van de auto's en al snel laten we dat ook achter ons. Het grijze silhouet van de stad vormt een duidelijk contrast met het bijna ongebroken uitzicht over kilometers weiland

Over een hoog wit bruggetje...

Het vliegeniersmonument

met koeien. Het is warm en in de verte dreigt onweer. Kikkers kwaken luidruchtig in de brede waterpartijen. Overal zwemmen families eend of meerkoet. We staan even stil bij het monument voor Engelse vliegers die hier neerstortten in de Tweede Wereldoorlog. Dan komen we aan in landelijk Landsmeer. We lopen richting Landsmeer, langs de weg staan boerderijen en huizen uit de twintiger jaren van de vorige eeuw. Daarachter heb je zicht op het Ilperveld, een groot waterrijk natuurgebied in beheer bij Landschap Noord-Holland. De bebouwing wordt steeds dichter, de boerderijen worden villa's en tenslotte rijtjeshuizen. Maar al spoedig zijn we weer in het open veld met voor ons de Ringweg en ons eindpunt.

De wandeling start bij de bushalte Kadoelenpad aan de IJdoornlaan in Amsterdam. Afslag S117 Kadoelen van de A10. Parkeren kan op het parkeerterrein daar tegenover. De eerste sticker aan de kant van het parkeerterrein is aan de kant van de sportvelden. De wandeling is zoals wij die hebben gelopen: de verkorte versie van 6,5 km. In Landsmeer aangekomen kan er gekozen worden tussen de verkorte route (gele stickers, 6,5 km of de lange route van 10 km, die meer van Landsmeer laat zien en door het recreatiegebied Het Twiske loopt. De verkorte route loopt over verharde fietspaden en wegen. Het kaartje met de uitgebreide wandelmogelijkheden is te vinden op www.recreatienoordholland.nl of op de wandelkaart Landsmeer.

Relatie stad-platteland in Waterland

Strengere regels...

merend en Hoorn. De druk op het open land is toch nog groot. Elk dorp in de wijde omgeving van Amsterdam wil wel uitbreiden, er is immers veel vraag naar woningen in het groen. Zonder inperking ontstaat een grote verrommelde stadsrandzone waarin de kwaliteit van het weidse waterland verloren gaat. Vandaar de compacte en hoge bouw in het stedelijk gebied en de strenge regels in het landelijk gebied. Op een wandeling langs de rand van de stad zie je het contrast. Vanwege de beschermde status zijn er strikte regels verbonden aan de bouw van woningen in de dorpen. Het aantal inwoners mag niet stijgen. En verder moet nieuwbouw zo worden ingepast dat er geen aantasting van het landschap plaatsvindt. Mooie voorbeelden van Waterlandse nieuwbouw komen we op onze wandelingen tegen in Broek in Waterland en Schellingwoude.

Helaas kan niet voorkomen worden dat hier en daar de karakteristieke Waterlandse hooihuisboerderijen met de hoge houten kaakberg en melkvee in het weiland worden vervangen door boerderettes met paardenlandjes. Er zijn nu eenmaal grenzen aan wat de overheid kan afdwingen als de economische drager van de melkveehouderij onvoldoende gaat opbrengen. Toch zijn er ook voorbeelden van een betere inpassing van nieuwe ontwikkelingen. Een alternatief is bijvoorbeeld de tot woonhuis verbouwde kaakberg, waardoor toch nog het unieke silhouet van een kaakberg in het landschap te zien blijft.

Het planologisch beleid is er sterk op gericht om de stad aan de noordkant van Amsterdam in te perken binnen de Ring. Het beleid is erop gericht om Waterland te behouden als uniek landschap in Europa. Nieuwe woningen worden zoveel mogelijk gebouwd bij bestaande kernen, zoals Pur-

14 Waterland binnen de ring (6 km) vanuit Amsterdam-Noord

69

DEZE WANDELING LAAT EEN STUKJE TAMELIJK ONBEKEND AMSTERDAM ZIEN. We beginnen in een tuindorp, aangelegd in de jaren twintig van de vorige eeuw om de groeiende arbeidersbevolking verantwoord te huisvesten. De huisjes zijn klein, maar zeer geliefd. We lopen langs De Breek, een oude dijkdoorbraak over de Waterlandse zeedijk, de dijk

De dorpen zijn nog echt dorpen...

Het Purmerplein als centrum

die ervoor zorgde dat Waterland kon worden tot wat het nu is, land met een functie voor de mens. De vroegere Waterlandse dorpen Schellingwoude en Nieuwendam waar we doorheen wandelen zijn in 1921 ingelijfd bij Amsterdam, en nadien ook bijna helemaal ingesloten door stadsuitbreidingen en de ringweg. Toch is voor een deel de tijd hier stil blijven staan. De dorpen zijn nog echt dorpen met een kerk met kerkhof, een voormalige school en een dorps huis. De charme van de oude kapiteinshuizen is bijzonder. Het stadsdeel Amsterdam-Noord is zuinig op dit stukje historie en doet er veel aan om het in stand te houden. Even bijzonder is tuindorp Nieuwendam, rond 1925 gebouwd om de arbeiders van de scheepswerven te huisvesten in een prettige omgeving. Het tuindorp is ook een rijksmonument en een mooi voorbeeld van de Amsterdamse school, waarin elementen van de Waterlandse houtbouw zijn opgenomen. Op weg naar Schellingwoude komen we zelfs nog door een stukje veenweidegebied met koeien. Even later gaan we de dijk op en hier zien we het Buiten-IJ. Loop even links naar de Oranjesluizen. Een mooi punt om even te bekijken wat er hier allemaal vaart. Hier kun je ook even lekker zitten. Over de dijk wandelen we verder. Schellingwoude houdt op en na de witte boogbrug begint Nieuwendam weer. We gaan hier niet meteen de dijk volgen, maar lopen door een stukje buitendijks land dat is ingericht als park. Dan verder over de Nieuwendammerdijk. Achter de dijk een achterpad en kleine steegjes, waardoor je het dorp in kunt. We kiezen het mooiste van deze steegjes.

Hier ligt nog een oud stukje dorp met monumentale huizen in tuinen waarin de rozen prachtig bloeien. Wat een weelde om hier te wonen, een groene oase in de stad. Langs kerkje en kerkhof komen we weer aan de Purmerweg om nog eens goed te kijken naar de mooie details van de bebouwing van Tuindorp Nieuwendam en het typerende straatpatroon met het Purmerplein als centrum.

Hier is geen gestickerde route, maar met de hierna volgende routebeschrijving is deze wandeling van ca. 6 km makkelijk te lopen.

De route

- Start bij de kruising Purmerweg/Beemsterstraat. Hier is een bushalte en een parkeerterrein.
- Loop langs de Purmerweg met het Purmerplein in de rug en steek de Monnickendammerweg over en vervolg de route via de Volendammerweg.
- Bij het parkje Schellingwouderbreek het wandelpad rechts langs het water nemen en dit pad blijven volgen links om de plas, bij gemaal-tje rechtdoor en bij villa's pad rechts langs de vaart volgen tot flatgebouw. Hier links omheen en voorlangs lopen en oversteken naar fietspad bij populieren, hier links.
- Fietspad rechtsaf (tussen de volkstuinten) nemen, dit is de Wijkergouw, doorlopen tot aan het kerkje van Schellingwoude en hier rechts de dijk op.
- Op de Schellingwouderdijk rechts de dijk op en voor een mooi uitzicht over het IJ bij café even naar links om de Oranjesluizen te zien.
- Terug naar de dijk en die volgen tot witte boogbrug. Hier begint de Nieuwendammerdijk. Niet de brug over maar links van het water lopen en in het park aangekomen de dijk met populierenbeplanting nemen tot deze uitkomt op de Nieuwendammerdijk. Hier links langs café Het Sluisje tot nr. 257.
- Hier rechtsaf Nieuwendammer Molenpad in en over hoge brug en rechtsaf langs de waterkant de route via de Kleine Diestraat vervolgen tot aan Brede Kerkepad en links langs de kerk naar de Purmerweg.
- De Nieuwendammerstraat oversteken en schuin rechts de Middeliestraat naar het Purmerplein nemen om een paar architectonische elementen van het tuindorp te zien, dan terug naar beginpunt.

Het Purmerplein is te bereiken met bus 32 vanaf CS Amsterdam. Met de auto vanaf de A10 afslag S115 richting Nieuwendam, bij rotonde driekwart om de Volendammerweg in, rechts aanhouden de Purmerweg in en links is vóór het Purmerplein een parkeerterreintje. Een aanrader is het pontje dat vanaf het Centraal Station naar Nieuwendam, halte Sluisje, vaart. Informatie over tijden: 0900-4231100. De wandeling kan dan opgepikt worden bij Het Sluisje. Een andere wandeling over de Waterlandse Zeedijk is de Goudriaanroute bij Holysloot. De route is te vinden op www.recreatienoordholland.nl of op de wandelkaart Kinselmeer.

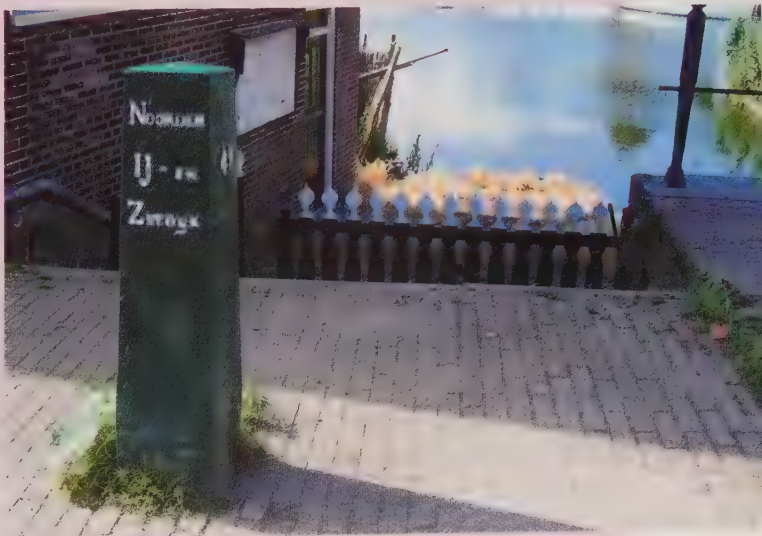

De Waterlandse Zeedijk

Vanaf de veertiende eeuw tot aan de afsluiting van de Zuiderzee in 1932 vormde de dijk van Buiksloot tot aan Monnickendam de bescherming tegen de zee. Dat de dijk niet zo sterk was blijkt uit de vele overstromingen die hebben plaatsgevonden, de laatste nog in 1916. Langs de dijk zijn overal breken te vinden, plaatsen waar de dijkdoorbraken hebben plaatsgevonden.

We komen op onze wandeling langs de Schellingwouderbreek, die is ontstaan na een doorbraak in 1570. De Breek ziet er nu als onderdeel van een plantsoen heel onschuldig uit, maar het water is erg diep. Ook belangrijk in historisch perspectief is het Sluisje, nu vooral bekend door het café en het aanlegpunt van het pontje naar de overkant van het IJ. Door dat sluisje werd de waterhuishouding met het achterliggende land tot aan IJpendam toe geregeld. Achter het sluisje lag de Buikslotermeer, een groot veenmeer dat is drooggemalen in 1628, nu een nauwelijks nog als droogmakerij herkenbaar deel van de nieuwe stad. Het Molenpad herinnert nog aan de molens die hier hebben gestaan om droog te malen en hout te zagen. De Die, die we over een hoog bruggetje hier hebben overgestoken is een restant van een oude zeekreek. De Waterlandse zeedijk is nu een provinciaal monument en vormt voor veel Amsterdammers een mooie en stille route de stad uit en Waterland in. De dijk vind je terug onder verschillende namen.

De waterbeheerders hebben het bijvoorbeeld over de Markermeerdijk en de Noorder IJdijk, de wegbeheerders hebben gezorgd voor lokale benamingen, zoals Durgerdammerdijk en Nieuwendammerdijk.

Bij het sluisje

Wakker worden bij de boer...

WIE MEER WIL DAN EEN KORTE WANDELING EN MEER EN LANGER WIL WANDELLEN, misschien nog wat van de mooie stadjes bekijken en genieten van het veenweidegebied Laag Holland, kan uitstekend overnachten in de streek. Er zijn veel hotelkamers bij boerderijen ingericht de laatste jaren, van luxe tot meer eenvoudig. Wij namen een kijkje op Eko boerderij 'Watervliet' in het Wormer en Jisperveld en waren onder de indruk van de prettige sfeer en de rustige omgeving (www.watervliet.nl). Overal kunt u zeker zijn van een hartelijke ontvangst en een royaal ontbijt met streekproducten. Voor de sportievelingen is er de boerencamping,

een kleinschalige kampeergelegenheid. De extra inkomsten worden door de agrarische ondernemers vaak gebruikt voor de noodzakelijke investeringen in hun bedrijf.

Er wordt door de Agrarische Natuurvereniging aan gewerkt om ook complete arrangementen aan te bieden.

Het eerste wandelarrangement is de pittige

tweedaagse wandeling van ca 40 km rond de Beetskoogpolder en Zeevang. Onderweg ga je koffie- en theedrinken en lunchen op verschillende boerderijen. Een rondleiding op de boerderij hoort daar ook bij. Zo krijg je niet alleen zicht op het landschap, maar ook inzicht in hoe de boeren hier het landschap beheren. De arrangementen kunnen geboekt worden bij de Vereniging Agrarisch Natuurbeheer Waterland. Er zijn overigens ook arrangementen op de boerderij voor vergaderin-

'Watervliet'

gen, bedrijfsuitstapjes, familiefeestjes en wat niet al. Schroom niet om eens iets op een boerderij te organiseren, het is bijzonder en u steunt er een goed doel mee.

Kijk op www.boerenbuiten.nl, www.hotel-boerenkamer.nl en www.natuurvereniging.nl voor meer en recente informatie.

Wie doet wat in Laag Holland?

NATIONAAL LANDSCHAP LAAG HOLLAND IS EEN SAMENWERKINGSVERBAND van overheden, natuurbeherende organisaties, en belangenpartijen en krijgt overheidsgeld om te besteden aan projecten op het gebied van landschapsbehoud en recreatie. www.laagholland.nl

De recreatieschappen, Landschap Waterland, Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer, Hemmeland en Het Twiske verzorgen de recreatiemogelijkheden in deze gebieden. De aanleg en het onderhoud van het wandelnet is een belangrijke taak. We moeten de vele vrijwilligers die hier aan bijdragen bijzonder dankbaar zijn. Op de website zijn de complete kaartjes met alle wandelroutes te vinden, evenals eventuele recente aanpassingen. www.recreatienoordholland.nl.

Natuurvereniging Waterland is een samenwerkingsverband van agrariërs die aan natuurbeheer en weidevogelbescherming doen. In toenemende mate worden hier ook initiatieven ontplooid om agrariërs aan neveninkomsten te helpen door ondersteuning te bieden bij nieuwe vormen van ondernemerschap. Er worden bijvoorbeeld allerlei activiteiten op de boerderij georganiseerd. www.natuurvereniging.nl.

Landschap Noord-Holland beheert belangrijke stukken natuur in Waterland, waaronder het Ilperveld. Hier staat een bezoekerscentrum, gebouwd in Waterlandse stijl. Openingstijden: van 1 april tot 31 oktober dagelijks van 10 tot 17.00 uur, behalve op maandag. Adres: Kanaaldijk 32a Landsmeer, telefoon 020-4825520.

Leden van het Landschap kunnen gratis een roeiboot reserveren. Verder zijn er interessante excursies per fluisterboot, waarbij uitleg wordt gegeven over de veenbodem en de weidevogels. www.landschapnoordholland.nl.

Staatsbosbeheer beheert veel verpachte weidegrond en regelt het beheer met boeren uit de streek, dat gaat om vijf polders in de Zaanstreek en ruim 600 ha in Waterland. www.staatsbosbeheer.nl.

Natuurmonumenten beheert de IJdoornpolder bij Durgerdam, die alleen bij excursies toegankelijk is. Verder ongeveer een derde van het Wormer- en Jisperveld, en enkele forten in de stelling van Amsterdam. www.natuurmonumenten.nl.

Hoogheemraadschap Noordhollands Noorderkwartier: verleent medewerking aan het toegankelijk maken van polderdijken voor wandelaars. Een groot deel van het onverharde padennet is te danken aan het feit dat het Hoogheemraadschap medewerking verleent aan het wandelen over dijken en schouwpaden. www.hhnk.nl

De Poelboerderij in Wormer organiseert o.a. excursies in het Wormer- en Jisperveld. Hier ook een korte demonstratiewandelpad van 1,2 km met informatie over het gebied. www.poelboerderij.nl.

Fluisteren in het IJperveld

TALLOZE MALEN HEBBEN WE AL GEWANDELD TEN NOORDEN VAN AMSTERDAM. Als Amsterdammers beschouwen we dit als onze achtertuin, de tuin waar je tot rust komt en waar je voedsel wordt verbouwd. Nu hebben we ons ook meer in de achtergronden verdiept en we zijn het gebied alleen nog maar meer gaan waarderen. Met de velen die er wonen of recreëren, wensen we het Nationaal Landschap Noord-Holland veel succes bij het bewaren van dit mooie open landschap.

De tuin waar je tot rust komt

Met dank aan:

N.v. Recreatie Noord-Holland voor het gebruik van gestickerde routes en met name Marga Goede en Jolanda Hageman voor de achtergrondinformatie.

Bonnie Albers voor informatie over de route in Amsterdam-Noord.

Wendy Sas van de Agrarische Natuurvereniging Waterland voor informatie over wandelarrangementen.

Hans Roodzand voor het recept.

Zaanse
houtbouw

REIGERSBOS

nbd biblion

10000008711710

0101

Het waterrijke gebied ten noorden van Amsterdam is een uniek landschap in Europa, vandaar dat het nu de status Nationaal Landschap heeft gekregen. In de afgelopen jaren is er hard aan gewerkt om dit landschap ook voor de wandelaar toegankelijk te maken. Veertien korte wandelroutes en veel suggesties voor meer en langere wandelingen langs oude stadjes en door open landerijen worden u voorgeschoteld. Na het wandelen zult u een goed beeld hebben gekregen van dit bijzondere stukje van Noord-Holland, maar al lezend ook van alles wat er wordt ondernomen om het gebied zo te houden als het is.

